

УДК [339.9:332.1]:330.341

Антохов А.А.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФОКУСИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛІСТИЧНИХ ВИКЛИКІВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Для посилення інтересу до вивчення регіонів у рамках різних наукових дисциплін значну роль зіграла теорія глобалізації: чим більш серйозні позиції в науковому дискурсі займала глобалізація, тим пильнішим ставав погляд учених, звернений до локальних особливостей спільнот у географічному, економічному, політологічному, лінгвістичному, культурологічному аспектах [1, с. 9]. У підсумку, процеси глобалізації і регіоналізації постали суперечливими концептами економічного розвитку. Кожен з них має свої переваги і недоліки. Кожна з моделей зарекомендувала себе як така, що може спричиняти і серйозні загрози, і забезпечувати значний потенціал зростання. Наразі зрозумілим є те, що глобалізація призводить до надмірної залежності від зовнішніх процесів. Періоди кризи і загострення конфліктних ситуацій вводять країну, її економіку та соціум у скрутне становище. Тому філософія ендогенного розвитку, самозабезпечення стає все більш популярною. При цьому не відкидається потреба активних міждержавних контактів у плані соціокультурного, духовного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загострення конфліктної ситуації в Україні, окрім її вирішення, одночасно змушує замислитись про потребу змінами підходів регіонального розвитку. Теоретичні напрацювання у цьому плані у вітчизняній науці стосуються протиставлення переваг регіоналізації до процесів глобалізації і тут вирізняються імена таких дослідників, як Р. Білик, І. Бураковський, О. Гаврилук, А. Гальчинський, М. Долішній, Д. Лук'яненко, Ю. Пахомова, І. Соколенко, А. Філіпенко, В. Чужиков та ін.

Актуальним на часі є виявлення нових можливостей (фокусів), які можуть отримати регіони в світових масштабах через більш ефективне використання наявних і прихованих ресурсів.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування основних фокусів дослідження глобалістичних викликів розвитку регіонів та їх економіки. Завданнями при цьому постають:

- узагальнення основних фокусів дослідження глобалістичних викликів регіонального розвитку;
- обґрунтування переваг і недоліків глобалізації та регіоналізації з потребою формування нового світо економічного порядку;
- характеристика взаємних детермінацій глобалізації та регіоналізації;
- виявлення функціонально-змістовних зрізів дослідження впливу глобалізації на розвиток регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження глобалістичних викликів регіонального розвитку можна здійснювати у таких основних фокусах:

- протиставлення глобалізації і регіоналізації – з пошуком оптимальних моделей при відображенні на якості людського розвитку;
- взаємних факторних детермінацій глобалізації і регіоналізації, причому з більш вираженими впливами першої відносно другої;
- наслідків впливу глобалізації на розвиток регіону – як на цілісну систему чи на окремі її підсистеми (економічну, соціокультурну, працересурсну, освітньо-наукову, інформаційно-комунікаційну).

У науковому дискурсі протиставлення глобалізації і регіоналізації вчені зазначають, що регіон нині постає як природна інноваційна сфера в умовах глобалізації; географічна локалізація є великою перевагою при розвитку інноваційної системи, тому що це спрощує комунікації й обмін неявними знаннями між спеціалізованими організаціями; у цьому зв'язку регіональний аспект аналізу економіко-технологічної системи, вивчення її динамічних характеристик може підказати багато чого суттєвого для формування регіональної науково-технологічної та інноваційної політики [2, с. 69]. Тобто розвиток за підходом регіоналізації дає важливу перевагу – можливість концентрації ресурсів у просторі і мобілізації у часі з повним розумінням територіальної специфіки та поточної ситуації.

На рис. 1 відображено умовне розмежування проявів глобалізації і регіоналізації за основними економічними, зовнішньоторговельними, управлінськими, соціокультурними параметрами. З рис. 1 бачимо, що глобалізація пронизує собою не лише економічні процеси, хоча переконані, що первинно вона виникла і поглиблюється з метою задоволення комерційних інтересів світових економічних агентів.

На наше переконання, головною причиною дискурсу між базовими підходами розвитку людства й економіки є критерії безпеки і сталості. У глобальному контексті змушує до цього досвід системних криз фінансово-економічного характеру. Водночас за цим стоїть ще одна, набагато більш загрозлива криза. Про це пише С. Хоружий: «Глобальна криза набуває нової природи – антропологічної, витоки якої потрібно шукати на антропологічному рівні, в процесах, котрі відбуваються з людиною» [3, с. 37]. З цього випливає, що проблема недосконалості організації світової системи фінансів і торговельно-економічних зв'язків підсилюється кризою сутнісного розвитку людини, її призначення, можливостей, здатності орієнтуватись у насиченому інформаційному просторі та досягати нових рівнів і форм життєдіяльності.

Такі кризові суперечності підсилюються глобальними кризами політико-управлінського типу. Прагнення окремих держав до здобуття гегемонії у світі ускладнює локально-регіональний розвиток залежних економічних систем. Як стверджує І. Валлерстайн, американський соціолог та історик, первісною передумовою виникнення гегемонії є не військова могутність, а досягнення першості у виробництві в світ-економіці; фінальна стадія боротьби за гегемонію (якісне перетворення неринкових переваг у структурно закріплену привілейовану позицію) в остаточному підсумку призводить до вирішального воєнного зіткнення – «тридцятирічної війни», в якій беруть участь всі протидіючі сили по всій земній кулі (основним суперником виникаючого гегемона опиняється держава, що прагне створити загальноєвропейську імперію: Іспанія в XVII ст., Франція у XIX і Німеччина у XX ст.) [4, с. 66-67]. Сьогодні прагнення гегемонії з доступом до стратегічних сировинних ресурсів, політико-інтеграційної визначеності в планетарному масштабі чинить колосальний вплив на можливості розвитку регіонів у межах країн. Така залежність у площині факторної множинності свідчить про недоліки векторності виключної глобалізації та поступової альтернативності до неї моделі глобалізації. Вона супроводжується політикою багатьох країн щодо реальної децентралізації державної влади – адміністративної, політичної, ринкової, фіскальної [5]. Бачимо, що економічні процеси відіграють у ній чималу роль. Більше того, на практиці саме з децентралізації системи оподаткування розпочинається реальна децентралізація державного управління.

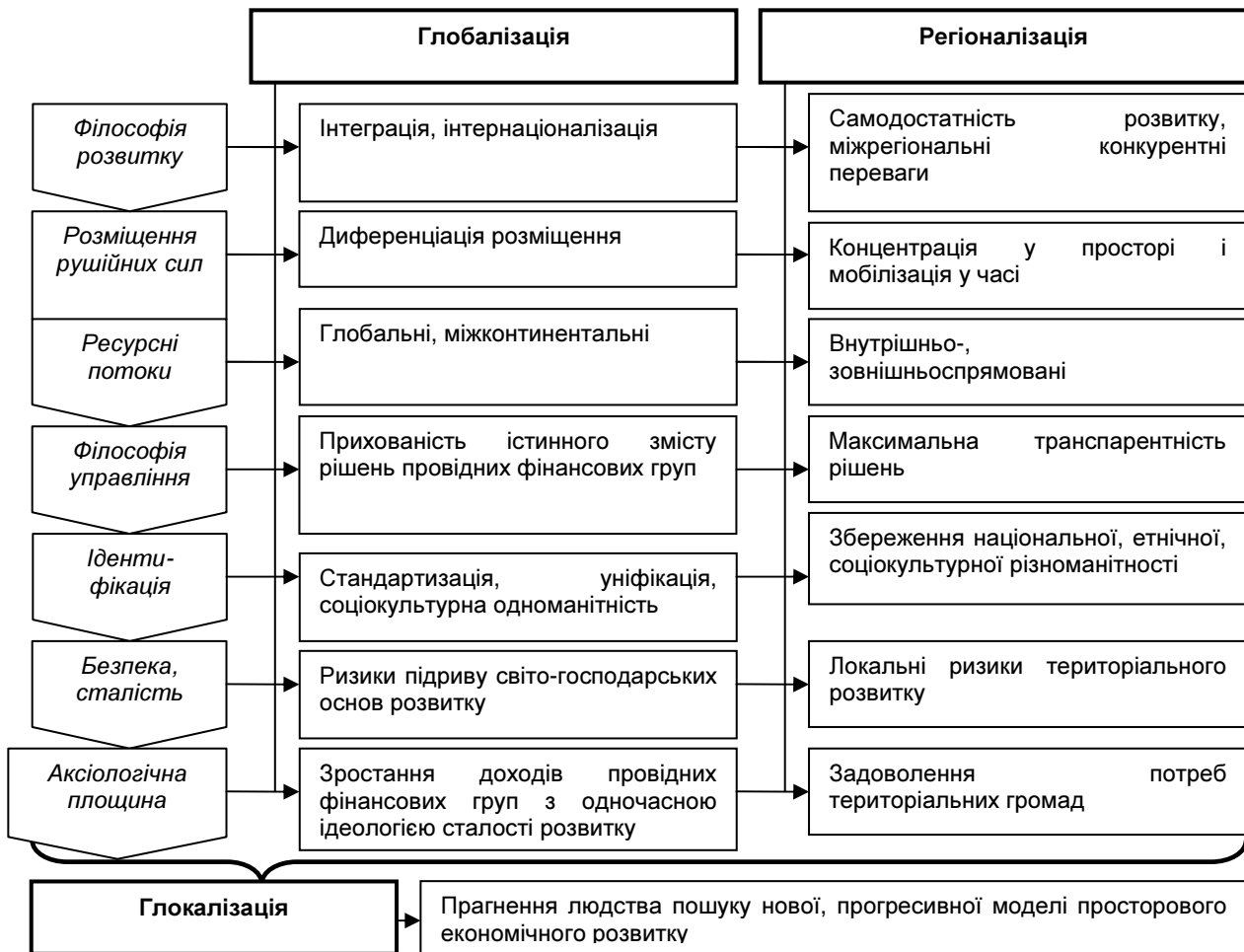

Рис. 1. Протиставлення глобалізації і регіоналізації як базових підходів до просторового економічного розвитку

Джерело : складено автором

Вивчаючи науковий дискурс щодо переваг, недоліків глобалізації і регіоналізації робимо висновок щодо обґрунтування вченими позиції про взаємну доповнюваність даних процесів. Це зумовлено їх наразі трансформаційними переходами, тобто поступовим відходом від виключної глобалізації до посилення ролі регіонів – окремих у межах країни чи їх об'єднань (як інтеграційних утворень). Вважаємо, що тут потрібно не стільки вивчати взаємодоповнюваність глобалізації і регіоналізації із вираженням у процесі глокалізації, скільки розуміти передумови формування та передбачати наслідки інституціоналізації *нового світоекономічного порядку*. При ньому і глобалізація, і регіоналізація втраять свою поточну актуальність та практичні прояви. Мова йде про формування нового економічного простору. Сьогодні ми спостерігаємо постійне посилення віртуальних зв'язків – через дистанційні форми навчання і зайнятості, світові соціальні мережі. Усе більш явними стають обриси відкритої мережевої економіки або *вікіноміки*. В її основі лежать чотири нові й потужні ідеї – відкритість, піринг, вільний доступ і глобальний характер діяльності [6, с. 4]. Усе більш масовою стає практика поодинокі чи свідомо об'єднуваної інтелектуальної діяльності, замовник якої може бути наперед навіть не визначеним ні за географічним розташуванням, ні за фінансовими характеристиками. Масова віртуалізація інтелектуальної діяльності людини, її споживчої поведінки (купівля-продаж через мережу Інтернет) ведуть до «розмивання» фізичного економічного простору, зміни традиційного його розуміння й функціональної вимірності. Новітній економічний розвиток у просторовому аспекті помітно трансформується і має враховувати процеси різносферної віртуалізації, а державами передбачатись нові способи контролю за ними. Якщо розвиток вікіноміки і надалі буде неконтрольованим, з непередбаченими механізмами оподаткування, інвестування, стимулювання трудової потенції розвитку, то людство перейде в еру стихійної віртуальної глобалізації зі складністю ресурсної локалізації й концентрації та відображенням на показниках розвитку конкретного регіону. Важко уявити, що всі особи, які проживають у визначеному регіоні і споживають його блага (у першу чергу послуги об'єктів соціальної інфраструктури) працюють в

економічних системах з часто невизначеними географічними координатами. При таких умовах джерела доходів місцевих бюджетів будуть втрачатись. Тому має розвиватись нова система оподаткування з урахуванням місця проживання і споживання (продажу) продукції, у виробництві котрої бере участь відповідна особа. Суттєвих змін при таких процесах потребує підхід соціального страхування. Загалом це дуже складний процес, який вимагає більшого наукового обґрунтування.

Тобто, за першим фокусом дослідження впливу глобалізації на розвиток регіонів з її протиставленням регіоналізації, формуванням доктрини глокалізації більший акцент має здійснюватись на процеси формування нового світо економічного порядку, розвиток вікіноміки та потребу регулювання таких процесів з метою доступу до джерел фінансування (оподаткування та ін.) задля задоволення соціальних потреб.

Другий фокус дослідження глобалістичних викликів розвитку регіональної економіки – це *взаємна факторна детермінація* глобалізації і регіоналізації, причому з більш вираженими впливами першої відносно другої. Вітчизняна та світова наука у даному контексті розробили чимало підходів. Для нашого дослідження важливо окреслити ті глобалістичні факторні впливи, які визначають нові умови господарювання, ресурсної концентрації і мобілізації. Це можуть бути нові підходи, технології, філософія життєдіяльності. Тобто фактично змінюється інституціональна основа можливостей розвитку, що дає регіонам нові важелі забезпечення сталості, самозабезпеченості, економічного зростання.

Якщо розглядати прикладні аспекти впливу глобалізації на розвиток регіонів, то вони проявляються у:

- додаткових можливостях здобуття конкурентних переваг у світових масштабах;
- ступені залежності від міжнародних ресурсних потоків, політики міжнародних організацій, потужних транснаціональних корпорацій, інших держав;
- потребі інтеграційної політики, у тому числі транскордонного співробітництва;
- рівні міжрегіональної диференціації за показниками розвитку (світова глобалізація багаторазово збільшує конкурентні позиції країни (регіонів) з сильною, ефективною економікою або навпаки – створює нові ризики для країн (регіонів) зі слабкою, вразливою економікою [7, с. 175]);
- зміні інституціонального середовища розвитку, створення спеціальних структур, що обслуговують міжнародні ресурсні переміщення; формування нових цінностей із послабленням психоемоційного зв'язку з середовищем народження і формування людини як особистості («людина без кордонів»);
- стандартизації способу життя, ієрархії цінностей.

Регіоналізація впливає на процеси глобалізації таким чином, що ставить нові вимоги у задоволенні потреб суспільства. Особливо вони визрівають відносно збереження національної ідентичності. Незважаючи на те, спостерігаємо стрімкі прогресивні зміни з формуванням нового світо економічного порядку, доланням лінгвістичних бар'єрів та зростанням частки зайнятості осіб у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Остання професійна категорія не відзначається помітною кваліфікаційно-лінгвістичною відмінністю (мова програмування), що стандартизує вимоги до зайнятих. Тому, незважаючи на прагнення держави і регіонів зберегти національні особливості, слід констатувати поточну незворотність стандартизації інституціонального середовища розвитку людини. Воно буде різнитись лише у залежності від рівня включеності населення у світові економічні та інші процеси. Якщо ж така модель буде зруйнована і, що мало ймовірно, процес регіоналізації усуне глобальні підходи до розвитку, то територіальні особливості інституціонального середовища можуть бути збереженими.

Третій фокус дослідження глобалістичних викликів розвитку регіональної економіки передбачає аналіз наслідків *впливу глобалізації на розвиток регіону* – як на цілісну систему чи на окремі її підсистеми (економічну, соціокультурну, працересурсну, освітньо-наукову, інформаційно-комунікаційну). Ураховуючи дискурси співставлення глобалізації й регіоналізації, особливо загрозливо проявляються глобалістичні впливи на соціокультурну сферу, змушуючи суспільство шукати інші моделі цивілізаційного розвитку. Проте основної уваги все ж вимагають впливи глобалізації на економіку регіонів. Це зумовлено тим, що при різних розуміннях «ядра» формування регіональної суспільної системи у будь-якому разі виділяються економічні процеси. Саме вони формують зацікавленість суб'єктів до локалізації й концентрації ресурсів у визначених просторових масштабах. Тому якщо розглядати впливи глобалізації на регіон, то в першу чергу слід дивитись, яким чином вони відображаються на економічних процесах. Щодо цього у вітчизняній науці зроблені певні напрацювання. Зокрема В. Сіденко вказує на основні модифікації розвитку економіки, які виникли через факторні детермінації в глобальному вимірі [8, с. 22-29]. Більшість наслідків відображаються на підвищенні залежності від економічних систем вищого порядку, потреби узгодженості регулювання ринку задля долання кризових явищ і процесів. Натомість регіон та його економічна система отримують додаткові можливості, ефективність використання яких залежить від рівня його інфраструктурного та інституціонального забезпечення, а також фаховості реалізації механізмів локально-регіонального управління. Така фаховість багато в чому залежить від практики

інтерналізації, що полягає у здатності перетворювати зовнішні негативні детермінації у внутрішні регулятори.

Вплив глобалізації на розвиток економіки як регіональної підсистеми може набувати різних функціонально-змістовних ознак, що відображено на рис. 2.

Рис. 2. Функціонально-змістовні зрізи дослідження впливу глобалізації на розвиток регіональної економіки

Джерело : складено автором

Вважаємо, що слід більшу увагу приділяти дослідженню *глобалістичних викликів* розвитку регіональної економіки в нових конкурентних умовах. Це дасть змогу передбачити можливості подальшого розвитку економіки, механізми її адаптації та нівелювання негативних впливів через інструментарій інтерналізації.

Висновки з проведеного дослідження. У підсумку зазначимо, що глобалістичні виклики розвитку регіональної економіки однозначно спрямовують її в напрямку інтелектуалізації. Сировинно-орієнтований підхід розвитку економіки не забезпечить довгострокового здобуття конкурентних переваг регіону з орієнтацією на перспективну конкурентоспроможність. Більше того, достатня сировинна основа регіону демотивує інтелектуалізацію та схиляє місцеву владу до зловживань у використанні ресурсів. Водночас глобалістичні виклики ставлять регіональну економіку в площину додаткових ризиків. Це вимагає розвитку такої системи регулювання регіональної економіки, яка б орієнтувалась у першу чергу на внутрішні ресурси, проте враховувала ті глобалістичні виклики, які формують нові вимоги і диктують нові тенденції загальноцивілізаційного розвитку.

Бібліографічний список

1. Андрищенко І.А. Теоретические модели изучения региональной культуры: проблема методологии / И.А. Андрищенко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». – 2013. – № 3. – Том 24 (65). – С. 9-16.
2. Федуллова Л.І. Економіко-технологічний аспект регіональних теорій розвитку / Л.І. Федуллова // Економічна теорія : [науковий журнал]. – 2012. – № 1. – С. 65-81.
3. Хоружий С.С. Человек и его три дальних удела. Новая антропология на базе древнего опыта / С.С. Хоружий // Вопросы философии. – 2003. – № 1. – С. 37-52.
4. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.
5. Понарина Н.М. Глокализация: общий вектор мирового развития XXI в. / Н.М. Понарина // Теория и практика общественного развития : [Международный научный журнал] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://teoriapractica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2011/4/fil%D0%BEs%D0%BEfy%D0%B0/ponarina.pdf
6. Осійчук М.С. Глокалізація як чинник модернізації державного управління / М.С. Осійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10omsmdu.pdf>
7. Бевз І.А. Вплив світових процесів глобалізації на диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів України / І.А. Бевз // Сталій розвиток економіки : [міжнародний науково-виробничий журнал]. – 2013. – № 4. – С. 175-180.

8. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи / В. Сіденко // Економіка України. – 2012. – № 5. – С. 18-31.

References

1. Andriushchenko, I.A. (2013), "Theoretical models for studying regional culture: the problem of methodology", *Uchenye zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta im. V.I. Vernadskogo. Seriya «Filosofiya. Kulturologiya. Politologiya. Sotsiologiya»*, no.3, vol. 24 (65), pp. 9-16.
2. Fedulova, L.I. (2012), "Economic and technological aspects of regional development theories", *Ekonomichna teoriia : [naukovi zhurnal]*, no.1, pp. 65-81.
3. Horuzhiy, S.S. (2003), "A man and his three distant inheritance. New anthropology based on ancient experience", *Voprosy filosofii*, no.1, pp. 37-52.
4. Heiets, V.M. and Semynozhenko, V.P. (2006), *Innovatsiini perspektyvy Ukrainy* [Innovative perspectives of Ukraine], Konstanta, Kharkiv, 272 p.
5. Ponarina, N.M. "Glocalization: general vector of world development in the twenty-first", *Teoriia i praktika obshchestvennogo razvitiya : [Mezhdunarodnyy nauchnyy zhurnal]*, available at: http://teoriapractica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2011/4/filosofiya/ponarina.pdf (access date November 25, 2014)
6. Osiichuk, M.S. "Glocalization as a factor of modernization of public administration", available at: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10omsmdu.pdf> (access date December 5, 2014)
7. Bevz, I.A. (2013), "The impact of globalization on global disparity socio-economic development of Ukraine", *Stalyi rozvytok ekonomiky : [mizhnarodnyi nauково-vyrobnychiy zhurnal]*, no.4, pp. 175-180.
8. Sidenko V. (2012), "Modification of the world economy under the influence of new factors of global transformational crisis", *Ekonomika Ukrainy*, no.5, pp. 18-31.

Антохов А.А. ФОКУСИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛІСТИЧНИХ ВИКЛИКІВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Мета – наукове обґрунтування основних фокусів дослідження глобалістичних викликів розвитку регіонів та їх економіки.

Методика дослідження. Реалізація мети та завдань наукової роботи здійснена за допомогою наступних методів: системного підходу – при формуванні протиставлення глобалізації і регіоналізації; теоретичного порівняння, узагальнення – при обґрунтуванні впливу глобалізації на розвиток регіональної економіки.

Результати. Визначені та узагальнені основні фокуси дослідження глобалістичних викликів регіонального розвитку. Обґрунтовано, що глобалістичні виклики розвитку регіональної економіки однозначно спрямовують її в напрямку інтелектуалізації. Виділено переваги і недоліки глобалізації та регіоналізації з потребою формування нового світо економічного порядку. Визначено, що сировинно-орієнтований підхід розвитку економіки не забезпечить довгострокового здобуття конкурентних переваг регіону з орієнтацією на перспективну конкурентоспроможність. Виявлено, що достатня сировинна основа регіону демотивує інтелектуалізацію та схиляє місцеву владу до зловживань у використанні ресурсів. Також доведений та описаний вплив глобалізації на розвиток регіональної економіки.

Наукова новизна. Обґрунтовано, що система регулювання регіональної економіки повинна орієнтуватись у першу чергу на внутрішні ресурси, проте враховувати ті глобалістичні виклики, які формують нові вимоги і диктують нові тенденції загальноцивілізаційного розвитку. Доведено, що подальший розвиток регіональної економіки неможливий без врахування глобалістичних викликів та зростаючої інтелектуалізації суспільства.

Практична значущість. Дане дослідження може використовуватися місцевими органами влади для ефективної побудови програм розвитку регіонів на майбутні періоди. Положення даного дослідження також можуть використовуватися для визначення перспектив розвитку регіонів України.

Ключові слова: глобалізація, регіоналізація, розвиток регіональної економіки, глобалістичні виклики.

Antohov A.A. THE RESEARCH FOCUSES OF GLOBALISTIC CHALLENGES FOR REGIONAL DEVELOPMENT

Purpose is a scientific justification of the main focuses of research globalistic challenges for the development of regions and their economies.

Methodology of research. The implementation of the objectives and tasks of the research work was carried out using the following methods: a systematic approach – in shaping globalization and regionalization opposition; theoretical comparison, generalization – the justification impact of globalization on the development of the regional economy.

Findings. Identified and summarized the main focuses of research globalistic challenges for regional development. It is proved that globalistic challenges for the development of the regional economy definitely send it in the direction of intellectualization. Advantages and disadvantages of globalization and regionalization of the need to form a new worldeconomic order. It is determined that the resource-oriented approach to economic development will not provide long-term competitive advantage of the region with a focus on promising competitiveness. Revealed that sufficient raw material for the region demotivates intellectualization and bows local authorities to abuse in the use of resources. Also proved and described the impact of globalization on the development of the regional economy.

Originality. It is proved that the system of regulation of the regional economy, have focused primarily on internal resources, however, to take into account globalistic challenges that form the new requirements and dictate new trends in civilization development. It is proved that the further development of the regional economy is not possible without globalistic challenges and increasing intellectualization of society.

Practical value. This study can be used by local authorities to effectively build a regional development program for future periods. The provisions of this study can also be used to determine the prospects for development of Ukrainian

regions.

Key words: globalization, regionalization, regional economic development, globalistic challenges.

Антохов А.А. ФОКУСЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ГЛОБАЛИСТИЧЕСКИХ ВЫЗОВОВ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Цель – научное обоснование основных фокусов исследования глобалистических вызовов развития регионов и их экономики.

Методика исследования. Реализация целей и задач научной работы осуществлена с помощью следующих методов: системного подхода – при формировании противопоставление глобализации и регионализации; теоретического сравнения, обобщения – при обосновании влияния глобализации на развитие региональной экономики.

Результаты. Определены и обобщены основные фокусы исследования глобалистических вызовов регионального развития. Обосновано, что глобалистические вызовы развития региональной экономики однозначно направляют ее в направлении интеллектуализации. Выделены преимущества и недостатки глобализации и регионализации с необходимостью формирования нового общемирового порядка. Определено, что сырьевое-ориентированный подход развития экономики не обеспечит долгосрочного получения конкурентных преимуществ региона с ориентацией на перспективную конкурентоспособность. Выявлено, что достаточная сырьевая основа региона демотивирует интеллектуализацию и склоняет местные власти к злоупотреблениям в использовании ресурсов. Также доказано и описано влияние глобализации на развитие региональной экономики.

Научная новизна. Обосновано, что система регулирования региональной экономики, должна ориентировалась в первую очередь на внутренние ресурсы, однако учитывать те глобалистические вызовы, которые формируют новые требования и диктуют новые тенденции цивилизационного развития. Доказано, что дальнейшее развитие региональной экономики невозможно без учета глобалистических вызовов и растущей интеллектуализации общества.

Практическая значимость. Данное исследование может использоваться местными органами власти для эффективного построения программ развития регионов на будущие периоды. Положения данного исследования также могут использоваться для определения перспектив развития регионов Украины.

Ключевые слова: глобализация, регионализация, развитие региональной экономики, глобалистические вызовы.